

УДК 378.147

**О. Нестеренко, к.ю.н, ст. викл., Г. Ортіна, д. н. держ. упр, доц.,
Н. Горбова, к.пед.н., доц., Р. Олексенко, д.філос.н., проф.,
Н. Рибальченко, викл.**

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН З УРАХУВАННЯМ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті розглянуті проблеми активізації уваги здобувачів вищої освіти на лекційному занятті з урахуванням введених умов карантину та запропонована методика схематичного викладення теоретичного матеріалу на прикладі конкретного питання однієї з тем дисципліни «Адміністративне право».

Ключові слова: дистанційне навчання, відеоконференція, лекція, лекція-візуалізація, структурно-логічні схем.

Постановка проблеми. Неможливо заперечувати, що, сьогодні, при формуванні освітньо-професійних програм практично з усіх спеціальностей, знання основних норм права, орієнтація в великому масиві нормативно-правових актів, а також здатність усвідомлювати особливості тієї чи іншої галузі права є невід'ємною складовою всієї чіткої системи програмних компетентностей і результатів навчання здобувачів вищої освіти. Тому важливість викладання правових дисциплін при формуванні майбутніх фахівців не підпадає сумніву, однак реалії життя вносять свої корективи і виклики, які змушують оперативно прилаштовуватись до нових вимог сучасності. Так, одним з таких викликів сьогодні є подолання наслідків гострого вірусного захворювання *Sarbecornavirus* (COVID-19). Коронавірус є небезпечним для здоров'я людей і створює значні проблеми в багатьох сферах суспільного життя, вирішення яких стало одним з головних завдань світової спільноти і кожної держави відповідно. Таким чином, всі учасники освітнього процесу змушені налаштовуватись на нову хвилю, яка охопила весь освітній простір. Тому вважаємо доцільним розібрати дієві методики викладання лекційних занять в період карантину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї активізації навчання досліджувалася науковцями М.О. Даніловим, І.Я. Лернером, З.І. Равкіним, Д.Н. Богоявленським, С.Ф. Жуйковим, Н.А. Менчинською, Н.Г. Морозовою, Л.С. Славіною і ін. Різноманітні засоби активізації пізнавальної діяльності учнів було обґрунтовано в працях багатьох українських педагогів, зокрема О. Білецького, Б. Грінченка, О. Музиченка, О. Потєбні, В. Помогайби, С. Русової та ін.

Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи

багатьох зарубіжних науковців, таких як: Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д.Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон ін. та відповідно вітчизняними, такими як: О. Андрєєв, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський. Питаннями впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі займається багато науковців, зокрема: А.Андрєєв, Т.Вахрущева, М.Загірняк, В.Кухаренко, Є.Полат, А.Хуторський, І.Козубовська, О.Рибалко, Є.Долинський, М.Бухаркіна, Я.Ваграменко, В.Вержбіцький, К.Верішко, В.Каймін, В.Солдаткін, Н.Сиротенко, Н.Корсунська, О,Скубашевська В.Осадчий та інші.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз проблеми активізації уваги здобувачів вищої освіти на лекційному занятті з урахуванням введених умов карантину та розробка методики схематичного викладення теоретичного матеріалу на прикладі конкретного питання однієї з тем дисципліни «Адміністративне право».

Виклад основного матеріалу досліджень. Одним із головних заходів боротьби держави з існуючою проблемою є запровадження карантину. Відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», карантин – адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб [1].

Так, в Україні карантин був введений Постановою Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 11 березня 2020 року № 211, що передбачав такі заходи: заборону на відвідування закладів освіти, парків, скверів, зон відпочинку, лісопарків і прибережних зон, крім виходу домашніх тварин однією особою та в разі службової необхідності, спортивних і дитячих майданчиків; проведення масових заходів; роботу суб'єктів господарювання, яка передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного й побутового обслуговування населення та ін. [2].

Враховуючи такі обставини, заклади освіти були змушені адаптуватись до нових вимог реальності. На перший план вийшла дистанційна форма навчання, оскільки вона дає можливість створення систем масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією. Саме ця система змогла найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства.

На сьогодні не має однозначного рішення серед науковців, щодо визначення поняття «дистанційне навчання». Можна зустріти ще таке визначення як «дистанційна освіта». Також деякі зарубіжні наукові відводять особливу роль телекомунікаціям в організації дистанційного навчання і визначають його як «теленавчання». Та все ж таки у науковому оточенні часто вживається термін «дистанційне навчання» [3].

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах

відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування. [4, с. 7].

Дистанційне навчання має низку переваг перед іншими формами навчання. Так, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відеозв'язку, та одержувати структурований навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді. [4, с. 8].

Проте, система дистанційного навчання має і недоліки. По-перше, для успішної корекції навчання та адекватного оцінювання важливо мати безпосередній контакт із здобувачем. Крім того, неможливо точно перевірити, чи саме та людина працює, виконує завдання чи це робить хтось інший. Тому остаточний контроль якості знань все ж таки проводиться на очній сесії. Крім того, не у всіх населених пунктах є можливість доступу до мережі Інтернет-зв'язку. І найголовніше, при дистанційному навчанні втрачається безпосередній контакт між викладачем та студентом [5].

Можна констатувати, що ще до введення карантину, дистанційне навчання увійшло в 21 століття як найефективніша система підготовки і безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців різноманітних сфер та галузей [6].

Переважним засобом налагодження постійної комунікації між здобувачами і викладачами в період пандемії у Таврійському державному агротехнологічному університеті імені Дмитра Моторного став сервіс ZOOM.US і, відповідно, проведення занять у форматі відеоконференцій.

Сервіс ZOOM.US – дозволяє безкоштовно використовувати для проведення онлайн-занять. Його можливості: • спільне використання екрану; • проведення інтегративних вебінарів; робота з Google-диск, Dropbox і Vox; • групові чати для обміну текстом, зображеннями, аудіо і т. д.; відеозапис віртуальних зустрічей [7]. Відеоконференція – це конференція реального часу в on-line режимі. Вона проводиться у визначений день і в визначений час. Для якісного проведення відеоконференції, як і телеконференції, необхідна її чітка підготовка: створення програм, своєчасна інформація на сайті і розсилка за списком. Відеоконференція – один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах», коли здобувач і викладач знаходяться на відстані. Отже, обговорення й прийняття рішень, дискусії, захист проектів відбуваються у режимі реального часу. Викладач і здобувач можуть бачити один одного, викладач має можливість супроводжувати лекцію наочним матеріалом [7].

Таким чином перед викладачами постала нагальна потреба прилаштовувати лекційні заняття до нового формату.

Лекція традиційно сприймається як монолог викладача, досить часто викликає багато нарікань щодо якості одержаних знань та, взагалі, доцільності

лекцій. Існувала навіть точка зору (хоча й мало підтримувана), що в наш час книгодрукування і інформаційних технологій лекція – це ніщо інше, як архаїзм [8]. Так, наприклад, професор К.Г. Марквардт заявив, що навчальний план і програми регламентують матеріал, який можна встигнути викласти за відведений час і аж ніяк не те, що можна засвоїти. Ось і виходить – продовжує він – що основна доля уваги направлена на те, щоб лекцію «добре прочитати», а задачу доброго засвоєння доводиться залишити на другому плані [9].

Як зазначив професор В.О. Веніков, основним недоліком сучасних лекцій є пасивність слухача, а точніше, можливість перебувати під час лекції в бездумному стані, яка йому надається [10].

В будь-якому разі, на сьогодні, лекційні заняття ще залишаються частиною освітнього процесу, тому задача викладача прилаштувати їх до вимог нинішньої ситуації. Оскільки лекції з правових дисциплін передбачають велику кількість теоретичного матеріалу, то проведення їх онлайн значно затрудняє процес сприйняття цього матеріалу здобувачами, враховуючи той факт, що вони не є фахівцями в галузі права. Постає реальна потреба створювати лекції-візуалізації, для того щоб досягти максимально ефективної комунікації. Лекція-візуалізація. Являє собою передачу усної інформації, перетвореної у візуальну форму технічними засобами навчання. Лектор широко використовує такі форми наочності, які самі виступають носіями змістовної інформації (слайди, плівки, планшети, креслення, малюнки, схеми і т.д.). Для даного виду занять характерно широке використання так званих «опорних сигналів», коли вся інформація кодується у вигляді певних символів, знаків, а потім викладач коментує їх функціональні й системні взаємозв'язки [11].

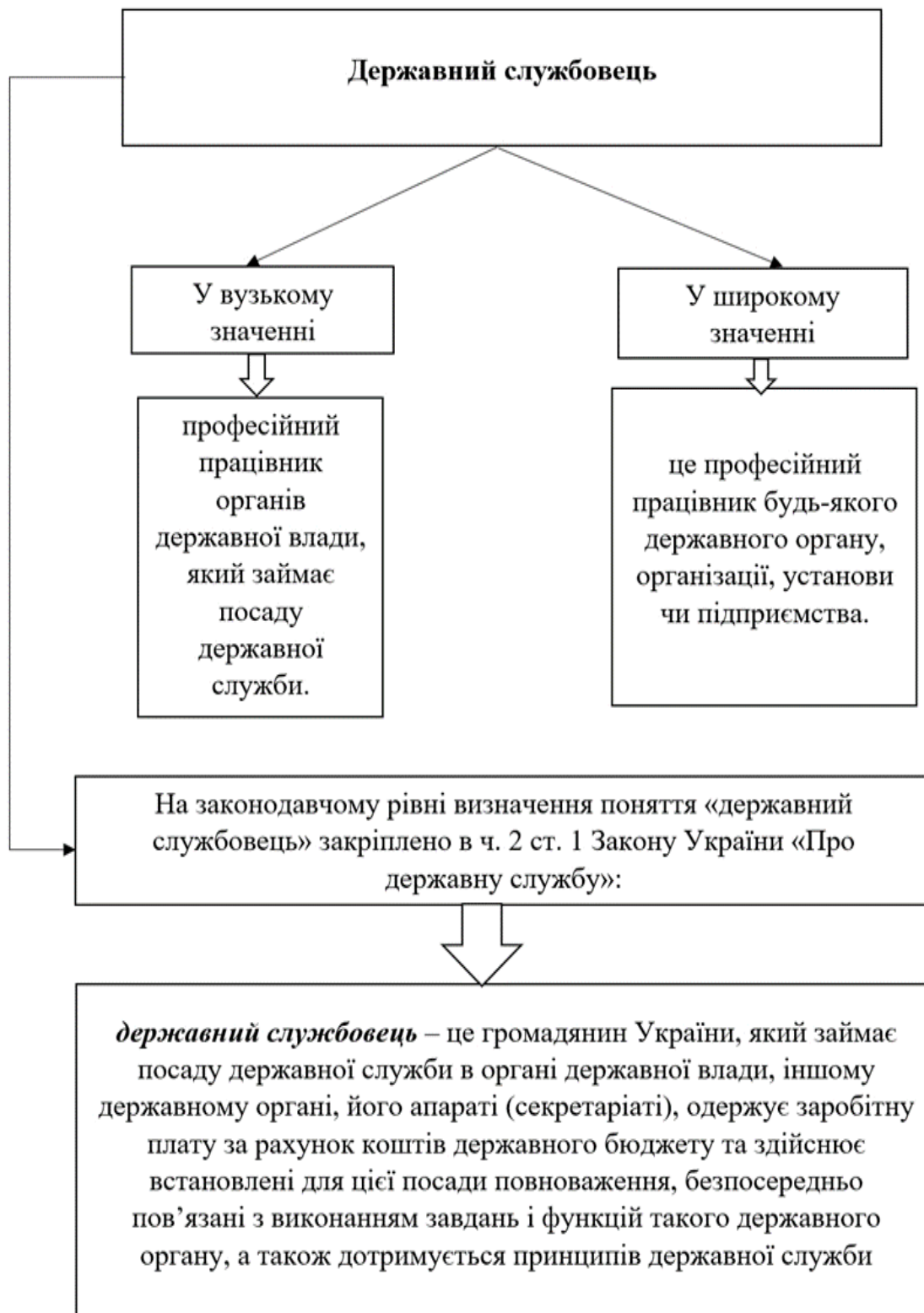
Студенти неюридичних спеціальностей не є фахівцями в галузі права і тому розуміння багатьох правових термінів і категорій стає для них досить складним завданням. У зв'язку з цим викладаючи правові дисципліни необхідно використовувати найбільш ефективні методики передачі і обробки інформації, які би сприяли спрощенню і систематизації запропонованого лекційного матеріалу для кращого розуміння його аудиторією студентів [12].

За результатами психологічних досліджень встановлено, що 83% інформації людина сприймає зором, 12% – слухом, 5% – іншими рецепторами. Дослідження пам'яті свідчать, що людина запам'ятовує 20% від почутого, 30% – від побаченого, 70% – від одночасно побаченого й почутого, 80% – від побаченого, почутого й обговореного, 90% – від побаченого, почутого, обговореного й активно виконаного [12].

Пропонуємо розглянути можливість використання лекції-візуалізації через створення структурно-логічних схем на прикладі дисципліни «Адміністративне право», тема: «Правовий статус державного службовця», питання № 1: «Поняття державного службовця. Посади державної служби та їх категорії»

Наведена на рис. 1. схема визначення поняття державного службовця дозволяє в лаконічній, зручній акцентувати та сконцентрувати увагу студентів

на визначенні державного службовця у широкому, вузькому і, головне, на законодавчому рівнях.

Рис. 1. Визначення поняття державного службовця

Наступна схема (рис. 2.) дозволяє коротко розібрати різні підходи до визначення поняття посади державного службовця з чітким фокусом його

трактування на нормативному рівні.

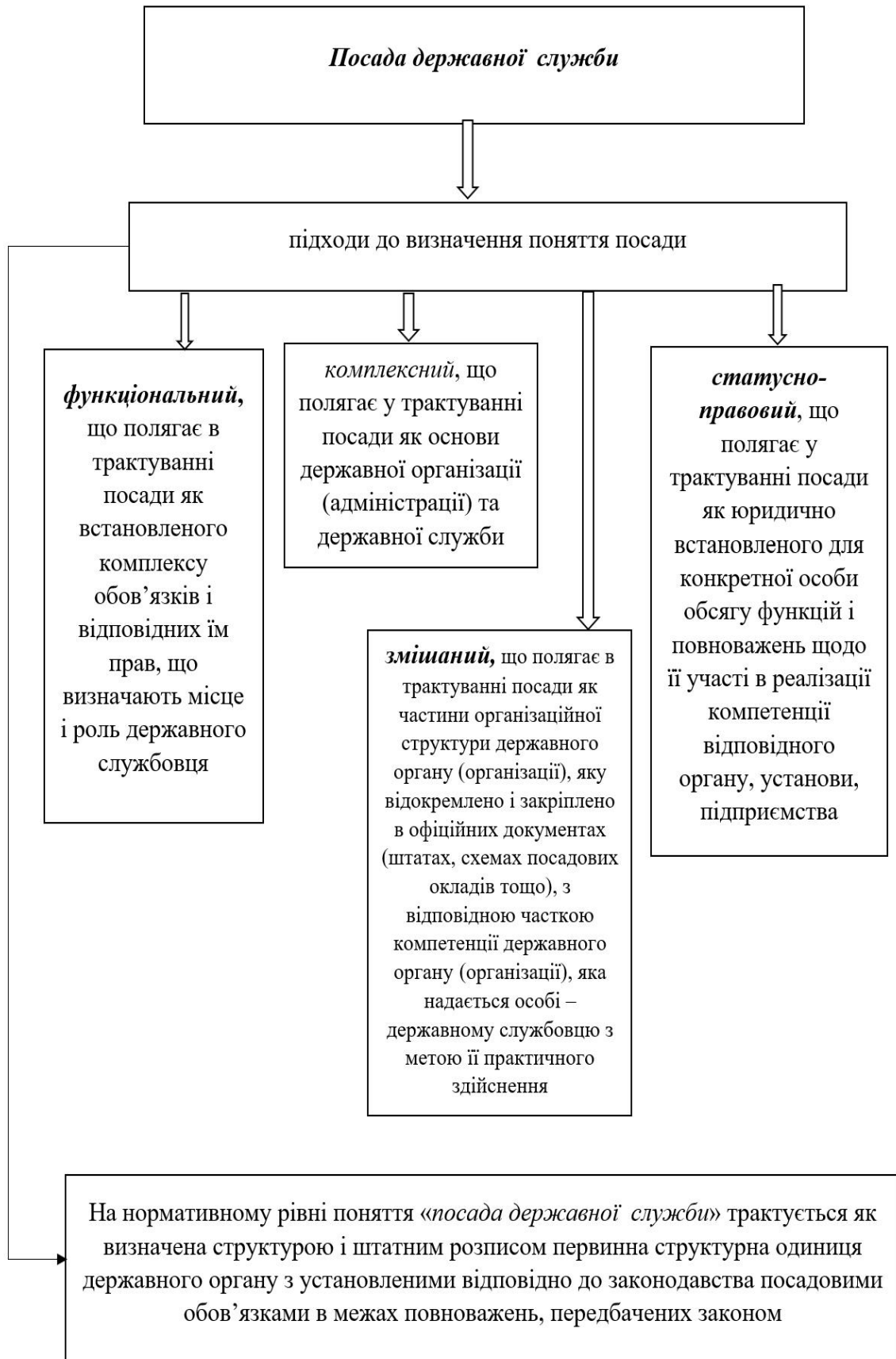
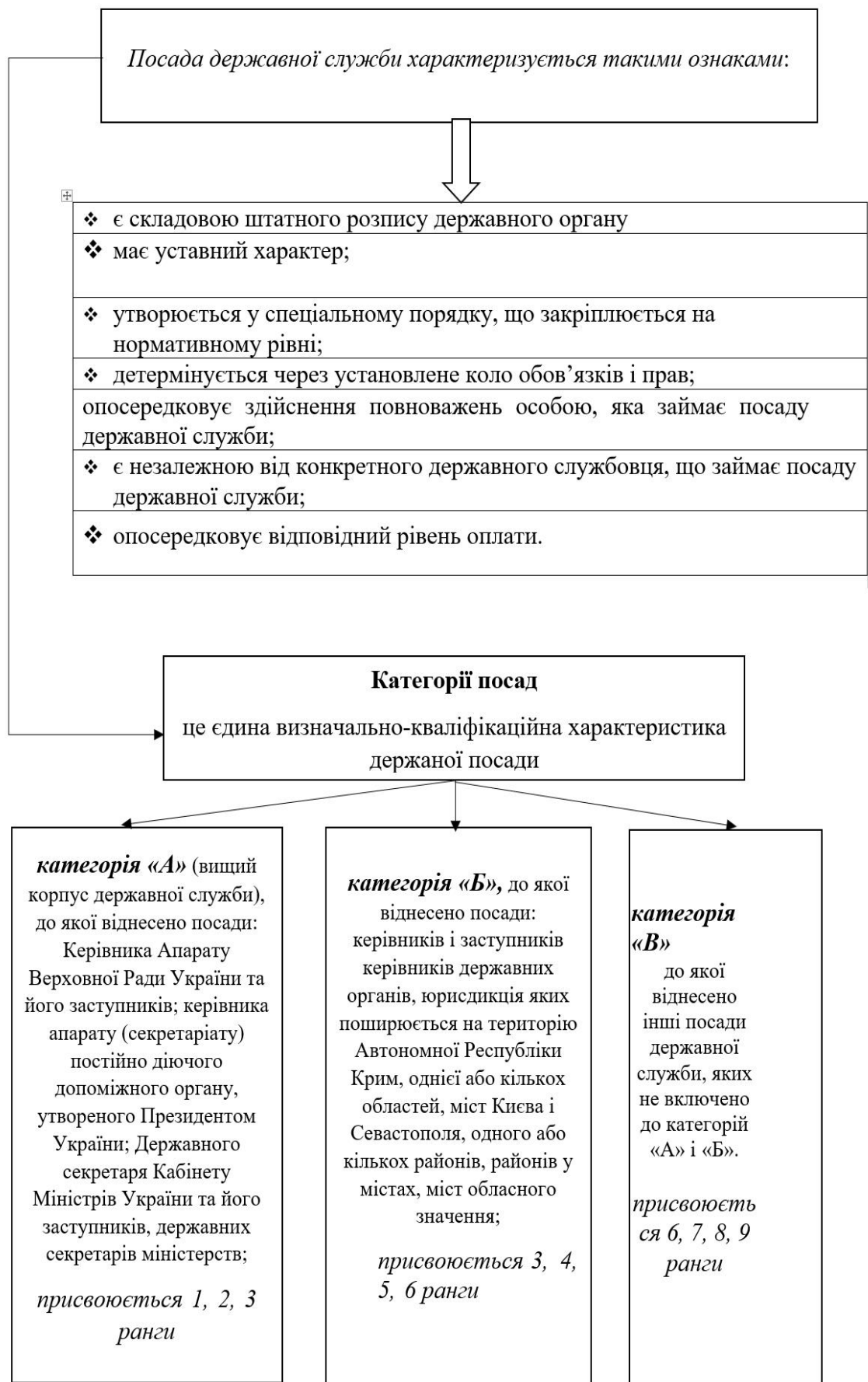

Рис. 2. Посада державної служби

Рис. 3. Характерні ознаки та категорії посад державної служби

Запропонована схема (рис 3.) послідовно визначає головні ознаки, якими характеризується посада державної служби, а також стисло розглядає основні категорії посад державного службовця з можливими варіантами присвоєння рангів.

Необхідно зазначити, що така трансляція теоретичного матеріалу лекції дозволяє студентам в процесі сприйняття розвивати структурно-логічне мислення, сприяє кращій активності та ефективному засвоєнню матеріалу.

Висновки. Часи змінюються, перед суспільством постають нові вимоги і проблеми, тому освітній процес, на нашу думку, навряд буде колишнім, отже слід динамічно прилаштовуватись до змін, які відбуваються в світі. Тому, наведений приклад дає змогу побачити, що викладений таким чином теоретичний матеріал є важливою методичною формою активізації навчальної роботи здобувачів вищої освіти. Це допомагає чітко, зрозуміло і системно викласти матеріал, а також залучати аудиторію до активної роботи, стежити за логікою викладання, сприяє налагодженню більш дієвої комунікації між викладачем та аудиторією в процесі онлайн трансляції лекційного матеріалу. Наочність через структурно-логічні схеми є дієвим механізмом, який можна використовувати для обробки специфічної інформації і, як наслідок, розвитку логічного мислення.

Список використаних джерел.

1. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> (дата звернення: 21.04.2020);
2. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF> (дата звернення: 21.04.2020);
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.)
4. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.
5. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. Шлях освіти. 2012. № 4 (46). С. 38-41.
6. Ахмад І.М. Навчання в дистанційній і змішаній формі студентів ВНЗ. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1067>.
7. Методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання URL: http://bkzt.at.ua/METODROBOTA/metodichni_rekomendaciji_shhodo_organizaciji_dista.pdf
8. Варвак П.М. Чтобы быть услышанным. Вестник высшей школы. 1987. № 9. С. 49–52.

9. Костенко И.П. О психологии понимания. Вестник высшей школы. 1986. № 10. С. 32–38

10. Веников В.А. Активизация слушателя – прежде всего. Вестник высшей школы. 1976. № 12. С. 28–33.

11. Методичні рекомендації «Методика підготовки та проведення лекцій у національній академії внутрішніх справ»/ За редакцією Є.М. Моїсеєва. URL: https://okop.naiu.kiev.ua/assets/files/npa-navs/MetRec_lekc.pdf

12. Нестеренко О.М., Ортіна Г.В., Горбова Н.А., Олексенко Р.І. Структурно-логічні схеми як метод алгоритмізації теоретичного матеріалу правових дисциплін. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. 590 с.

13. Нестеренко О.М. Проблеми викладання правових дисциплін у ВНЗ неюридичного спрямування. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. 2016. Вип 19. С. 208-213

Nesterenko O., Ortina H., Horbova N., Oleksenko R., Rybalchenko N. Methods of teaching lectures in legal disciplines, taking into account the challenges of today.

Summary. The article considers the problems of activating the attention of higher education students in a lecture taking into account the introduced conditions of quarantine and offers a method of schematic presentation of theoretical material on the example of a specific issue of one of the topics of the discipline «Administrative Law».

Key words: distance learning, videoconference, lecture, lecture-visualization,, structural-logical schemes.